

66.
koncertní
sezona
2021
2022

Novoroční koncert
New Year's Concert
Neujahrskonzert
Janáčkovo divadlo
11|12022

Filharmonie
Brno Philharmonic

DUKE ELLINGTON

Les Trios Rois Noirs (Tři černí králové),
balet pro orchestr (arr. Luther Henderson) | 20'

Three Black Kings, ballet for orchestra

Die drei schwarzen Könige, Ballett für Orchester

1. King of the Magi (Baltazar)
2. King Solomon (Šalamoun)
3. Martin Luther King

JAROSLAV JEŽEK

Klavírní koncert | 20'

Piano Concerto

Klavierkonzert

1. Adagio quasi andante
2. Tango
3. Allegro vivace

přestávka | interval | Pause

LEONARD BERNSTEIN

Symfonie č. 2 „The Age of Anxiety“ (Věk úzkosti)
pro klavír a orchestr podle W. H. Audena | 36'

Symphony No. 2 „The Age of Anxiety“ for orchestra
and solo piano after W. H. Auden

Symphonie Nr. 2 „The Age of Anxiety“ (Das Zeitalter der
Angst) für Orchester und Klavier nach W. H. Auden

Part One (Část první)

- a) The Prologue (Prolog): Lento moderato
- b) The Seven Ages (Sedm věků): Variations 1–7
- c) The Seven Stages (Sedm fází): Variations 8–14

Part Two (Část druhá)

- a) The Dirge (Žalozpěv): Largo
- b) The Masque (Maska): Extremely Fast (velmi rychle)
- c) The Epilogue (Epilog): Adagio; Andante; Con moto

Emanuele Arciuli klavír / piano / Klavier

Filharmonie Brno

dirigent / conductor / Dirigent **Dennis Russell Davies**

An English summary can be found at the end of the programme brochure.

Ein deutsches Resümee finden Sie am Ende des Programmheftes.

Milé dámy a pánové,

od roku 1956 s námi vstupujete do každého nového roku a my si této tradice nesmírně vážíme. Po loňské vynucené pauze se na vás těšíme ještě více než jindy a na jazzově laděném programu společně oslavíme naše šestašedesáté narozeniny. Symbolicky v něm propojíme tři legendární jména hudby 20. století – Duka Ellingtona, Jaroslava Ježka a Leonarda Bernsteina. Zvlášť bych vám chtěla doporučit *Klavírní koncert Jaroslava Ježka, jehož 80. výročí úmrtí si připomínáme právě dnes, 1. ledna. Náročného klavírního partu v Ježkovi i v Bernsteinovi se ujme Emanuele Arciuli, do nového roku nás uvede šéfdirigent brněnských filharmoniků Dennis Russell Davies a já věřím, že to bude nezapomenutelný vstup.*

Přeji vám jménem všech hudebníků i managementu filharmonie, ať je pro vás rok 2022 šťastný, klidný a plný nádherných hudebních zážitků.

Vaše Marie Kučerová, ředitelka

O skladbách

Ellington, Ježek a Bernstein: tři králové hudby bez hranic

Ve dveřích newyorského lokálu se objeví skladatel, klavírista a dirigent. „Vy jste Ellington nebo Bernstein?“ houkne od výčepu barman. „Já jsem Ježek a už mi nezbývá moc času,“ odpoví se slovanským přízvukem neznámý chlapík.

Právě dnes uplynulo osmdesát let od smrti českého skladatele, který zemřel v New Yorku v první den roku 1942. Nedožil se tak již koncertu v Carnegie Hall, na němž Duke Ellington jen o rok později uvedl svoji velkolepou skladbu *Black, Brown and Beige*. Nemohl být také svědkem fantastického debutu Leonarda Bernsteina jako dirigenta Newyorské filharmonie: jeho zaskok za nemocného Bruna Waltera vyvolal rovněž v roce 1943 takovou senzaci, že se dostal až na titulní stránku New York Times.

Jak málo stačilo, aby se osobně setkali tři hudebníci, z nichž každý po svém pohnul hudebním vesmírem – byť se v Ježkově případě jednalo o pohyb v malém vesmíru české populární hudby.

Emancipace hudby i černé Ameriky

*Vyjadřujeme hudbou to, co nemůžeme otevřeně říci. A to, co známe jako jazz, je něco víc než pouhá taneční hudba, poznamenal kdysi **Duke Ellington** (1899–1974). Byl jednou z klíčových osobností meziválečného jazzu, ale lépe by snad bylo říci, že byl jedním ze zásadních tvůrců americké hudby.¹⁾ Jako každý, kdo svojí tvorbou a popularitou přesáhne hranice „čistého“ žánru, byl také Ellington obviňován, že jazz zradil a začal hrát pop music. Kritiky*

*k tomu vedly skladby jako *Creole Love Call* nebo *Mood Indigo*, z nichž se staly evergreeny.*

První kapelu založil Ellington v roce 1917, ale jeho přelomové úspěchy spadají až za polovinu 20. let. Tehdy natočil první úspěšné nahrávky, zahájil spolupráci s manažerem Irvingem Millsem a od roku 1927 začal pravidelně hrát v Cotton Clubu, kam se chodila bavit i ukazovat bílá smetánka. Kromě snobů sem ale chodili také prvotřídní umělci, kteří vytvářeli americkou muzikálovou i populární kulturu. Objevovali se zde George Gershwin, Irving Berlin, Mae West či Judy Garland. Mít úspěch v Cotton Clubu znamenalo mít také vliv.

Zářící diamanty, tanec a večere v restauracích – je tohle všechno, co chceš? ptá se text Ellingtonova dalšího evergreenu *Sophisticated Lady*. Autor by zřejmě ve shodě s hrdinkou písně odpověděl, že ne. Úspěch v předním zábavním klubu byl pro Ellingtona teprve odrazovým můstkem k opravdové slávě, která pro něj ale znamenala také svobodu k naplňování uměleckých ambicí. Ekonomicky se mu podaři-

lo zdárně překonat Velkou hospodářskou krizi a ve 30. letech vyrazil na evropské turné. Začal také pracovat na opeře Boola, kterou nikdy nedokončil – jejím námětem byl příběh černých obyvatel Ameriky od jejich příchodu až po výhled do budoucnosti. V Ellingtonově tvorbě i kariéře se průběžně stýká emancipace jazzové hudby jako plnohodnotného žánru s emancipací černých Američanů.

V roce 1942 uzavřela newyorská Carnegie Hall s Ellingtonem smlouvu na jeden koncert v každé sezóně, jehož součástí měla být také jedna rozsáhlejší skladba. Pro první vystoupení v lednu následujícího roku využil Ellington materiál z nedokončené opery Boola a vytvořil z něj velkou kompozici *Black, Brown and Beige*. Její tři části – černá, hnědá a béžová – vytvářejí bezmála padesátiminutové hudební dílo, které Ellington uvedl jako *paralelu k dějinám černochů v Americe*. V zásadě se jedná o symfonickou báseň, která vychází z romantických principů, ale hovoří jazzovou hudebním jazykem. Ozývají se v ní Ellingtonovy hudební charakteristiky: schopnost pracovat s jednoduchými motivy, pestrobarevné dechy dotýkající se hranice rozšířených technik a využívající všechny typy dusítek a také strhující exotické rytmy – i ze starých nahrávek je zřetelné, jak barevně a živelně zněl jeho big band ve srovnání s uhlazeným a přeslazeným zvukem tanečních orchestrů, který dodnes ožívají milovníci sentimentálního retra. Dechy sólových hráčů Ellingtonova orchestru zpívaly s pružností belcantových pěvců.

Symfonický chvalozpěv **Les Trois Rois Noirs** (Tři černí králové) je posledním velkým vyprávěním, které Ellington vytvořil – skladbu za něj po jeho smrti v roce 1974 dokončili jeho syn Mercer a aranžér Luther Henderson. První z nich uvedl v roce 1976 světovou premiéru, jejíž součástí bylo také baletní vystoupení, které vytvořil choreograf Alvin Ailey. Úvodní věta věnovaná králi Baltazarovi z příběhu o narození Krista kombinuje minimalistický motiv s živelnými perkusemi a exotickými smyčci. Mimořádně také prozradí, že Ellingtonovi byly dechy a bicí nástroje mnohem bližší, zatímco pro smyčce komponoval především melodicky a jednoduše. Druhá část zasvěcená Šalamounovi míří více ke vztahu biblického krále k ženám a erotice než k jeho moudrosti. Skladba vrcholí oslavou duchovního a aktivisty Martina Luthera Kinga, jemuž patří jazzově-symfonický gospel třetí věty.

Kosmopolitní trendy na domácí půdě

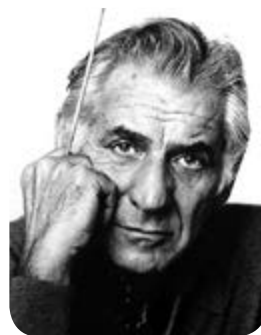
Jaroslav Ježek (1906–1942) se v programu dnešního koncertu ocitá jako čistý hudebník mezi dvěma vypravěči. **Klavírní koncert** ho představuje jako čerstvého absolventa pražské konzervatoře: dnes se může zdát neuvěřitelné, že mu skladbu – de facto ještě studentskou – provedla v roce 1927 Česká filharmonie. Na klavír hrál Ježkův přítel a pozdější životopisec i vykladač Václav Holzknecht. Ještě překvapivější je však samozřejmost, s jakou dílo zapadá do progresivních dobových trendů. Ani se nechce věřit, že Ježek

měl svůj pobyt v Paříži teprve před sebou. Dnešnímu posluchači už není potřeba vysvětlovat, že autor této hudby dobře znal díla Igora Stravinského či Daria Milhauda. Že mu byla blízká věcnost Erika Satieho, ale také se dobře orientoval v jazzových nahrávkách. To vše je zřejmé na první poslech.

Klavírní koncert by mohl snadno vzbudit dojem, že jedenadvacetiletý Ježek byl na Montmartru jako doma. Ve skutečnosti však podává svědectví o jeho mimořádném talentu, ale také o kosmopolitní atmosféře tehdejší Prahy, kde byly všechny zmíněné hudební zdroje k dispozici – byť třeba jen zprostředkovaně ve formě partitur a gramodesek.

Talentovaného skladatele pařížská moderna i černá hudba uchvátila. Aplikoval jejich vliv nejen do pozdější práce pro Osvobozené divadlo, díky níž si v českém kontextu vybudoval nesmrtelnost, ale také do své koncertní hudby. Tři věty *Klavírního koncertu* představují stylizovaný foxtro, tango a charleston. Sklonem k módním tancům však Ježek nepřipomíná jen pařížskou Šestku, ale také Bedřicha Smetanu. Ježkův *Klavírní koncert* má blízko k francouzským vzorům díky rafinovaně vyvážené směsi elegance a ironie. Smetanovský sklon k lehkému sentimentu a svůdným melodiím se ovšem také nezapře. Ostatně sám Ježek později říkal, že jeho hudba byla zasazena doma.

Úzkost ve všeobjímající náručí

Leonard Bernstein (1918–1990) patří k osobnostem, které nelze opomenout při uvažování o hudbě 20. století. Zároveň ho také nelze nemít rád: ke všem darům hudebnosti i komunikace měl charisma jako Belmondo a dokázal si otočit kolem prstu celý svět. Vzbuzoval tím pochopitelně i odpor a pochybnosti. Klavírista a performer Oscar Levant – mimo jiné vynikající interpret Gershwinovy *Rhapsody in Blue* – jednou utrousil, že Bernstein používá hudbu jako doprovod ke svému dirigování. V jádru přehnaného tvrzení se ukrývá skutečnost, že Bernstein byl charismatik, kolem jehož magnetismu se ohýbala realita. Zároveň také vyvíjel permanentní snahu, aby do svého záběru zahrnul úplně všechno.

Komponoval symfonie, opery i muzikály. Dirigoval především klasický repertoár, ale také uváděl už na začátku 60. let průkopnická díla Johna Cage, Earleho Browna a Christiana Wolffa. Okouzloval zkušené symfonické i operní publikum, ale stejně dovedl zapůsobit na dětské a hodně mladé posluchače. V dobách mcarthyovského honu na komunisty byl na černé listině v Hollywoodu, ale napsal také hudbu k filmu *V přístavu*, jímž režisér Elia Kazan obhajoval skutečnost, že neodmítl vypovídat před výborem pro neamerickou činnost a udal svoje kolegy. Bernstein byl otevřený všem podnětům a pořád hltal nové věci. Měl rád *Rolling Stones* mnohem dřív, než jsem s tím začala já, vzpomínala po letech jeho dcera. Jako skladatel rád zdůrazňoval svou ukotvenost v klasické hudbě: zásadní vliv na něj měl Gustav Mahler,

jehož dílo prosazoval v době, kdy se ještě zdaleka nejednalo o běžně přijímaného autora. I Bernsteinova symfonická tvorba se odvolává k velkým duchovním a literárním inspiracím a stojí za ní velké mimo-hudební koncepty. **Symfonie č. 2 „The Age of Anxiety“**, která vznikla podle stejnojmenné básně W. H. Audena, je toho dokonalou ukázkou.

Bylo by zajímavé vědět, kolik z lidí, kteří začali číst The Age of Anxiety, vydrželo až do konce, poznamenal v předmluvě ke kritickému vydání básně jeho autor Alan Jacobs. Britsko-americký básník Wystan Hugh Auden napsal svůj *Věk úzkosti* po druhé světové válce. Jeho dílo zavede čtenáře opět do baru, kde tento text začal. Tentokrát v něm ale sedí tři muži a jedna žena, kteří hledají smysl existence i vlastní identitu ve světě rozvrácených hodnot. Činí tak opravdu důkladně: jedná se v zásadě o rozsáhlý esej ve verších, obsahově nesmírně obtížných a formálně vycizelovaných. Autor používá techniku středověkých aliteračních veršů, s nimiž se seznámil na přednáškách J. R. R. Tolkiena. Mimoděk se tak přiblížil libretu *Prstenu Nibelungova*, které Richard Wagner napsal ve velmi podobném stylu. Audenův myšlenkový svět byl ale zcela současný: důkladnost formální stránky u něj vytváří vsudyprítomný a permanentně zneklidňující odkaz ke starým časům.

Bernstein začal svoji *Druhou symfonii* komponovat v roce 1948, kdy básník obdržel za *Věk úzkosti* Pulitzerovu cenu. Dílo objednal dirigent Serge Koussevitzky, který také v roce 1949 s Bostonským symfonickým orchestrem provedl Bernsteinův *Věk úzkosti* poprvé. Skladatel se později k prostřední ze svých tří symfonií ještě vrátil a v roce 1965 ji revidoval.

Bernstein vytvořil nad Audenovým dílem svébytnou hudební vrstvu, jejíž formální rozvržení odpovídá předloze – ignoruje přitom tradiční symfonické členění do čtyř vět. Symfonie pro klavír a orchestr se skládá ze dvou částí, z nichž každá obsahuje tři oddíly nazvané podle Audena. V první části jsou to podkapitoly *The Prologue*, *The Seven Ages* a *The Seven Stages*, z nichž druhé dvě mají každá po sedmi variacích. Druhá část se skládá z oddílů *The Dirge*, *The Masque* a *The Epilogue*. Bernstein v nich přináší naléhavou subjektivní výpověď, odvolává se ke kompozičním stylům minulosti: dvouhlas klarinetů a křehký klavír v *Prologu* evokují impresionisty, pohledy na stejnou věc z mnoha úhlů reprezentují variace. Žalozpěv, který zahajuje druhou část, charakterizuje dvanáctitónová řada přecházející mezi klavírem a orchestrem. Následující *Masque* je takřka kabaretní klavírní číslo plné synkop s bohatým doprovodem perkusí. *Epilog* směřuje k patetickému závěru, který souzní s posledními stránkami Audenovy básně. Básník i Bernstein se náhle obrací k Bohu, ačkoliv ho přímo nejmenují a nechápou ho z hlediska konkrétního náboženství. Oba ale vědí, že *jeho pravda činí z našich teorií historické hříchy*.

Boris Klepal

¹⁾ „Dvořák byl prorokem, Ellington jeho dílo naplnil,“ napsal americký dirigent a pedagog Maurice Peress, který úzce spolupracoval s Ellingtonem i s Bernsteinem. V roce 1996 řídil Filharmonii Brno při provedení Smetanova cyklu *Má vlast* v Praze na Žofíně.

O účinkujících

Emanuele Arciuli je etablován jako jeden z neoriginálnějších a nejzajímavějších interpretů na současné scéně klasické hudby. Jeho repertoár sahá od Bacha po soudobou hudbu, zvláštní zálibení však našel v tvorbě skladatelů pocházejících ze Spojených států. Dokázal si získat respekt významných autorů jako jsou Helmut Lachenmann, Frederic Rzewski, John Adams nebo George Crumb a mnoho skladatelů mu věnovalo své skladby, z nichž jmenujme *klavírní koncerty* Michaela Nymana nebo *Indiana Concerto* Louise W. Ballarda.

Arciulioho kariéru výrazně ovlivnil jeho zájem o kulturu domorodých Američanů. V rámci projektu *Indian Gallery* (Indiánská galerie) vznikly skladby inspirované vizuálním uměním Amerických indiánů od autorů jako John Luther Adams, Martin Bresnick, Michael Daugherty, Kyle Gann, Peter Garland, Huang Ruo a Morton Subotnick. Mezi jeho četnými nahrávkami figuruje například antologie americké klavírní hudby *Walk in Beauty* (Innova Records, 2017), obsahující díla domorodých Američanů.

V roce stého výročí narození Leonarda Bernsteina vydal Emanuele Arciuli knihu *Il pianoforte di Leonard Bernstein* (Klavír Leonarda Bernsteina, 2018), v níž se zabývá Bernsteinovou tvorbou pro sólový klavír a pro klavír s orchestrem a vede v ní rozhovory s interprety, skladateli nebo muzikology, spjatými s osobou Leonarda Bernsteina. Je také autorem knihy *Klavírní hudba ve Spojených státech: autoři, díla, historie*.

Vedle konzervatoře v rodném jihoitalském městě Bari vyučuje na prestižní Accademia di Musica v Pinerolu a na Cincinnati College-Conservatory of Music ve státě Ohio.

Emanuele Arciuli se v Brně poprvé představil na podzim 2018 jako sólista v *Klavírním koncertu* amerického skladatele Lou Harrisona. Tentokrát před ním stojí ještě větší výzva v podobě provedení sólových partů hned ve dvou dílech – *Ježkově koncertu* a Bernsteinově *Druhé symfonii*.

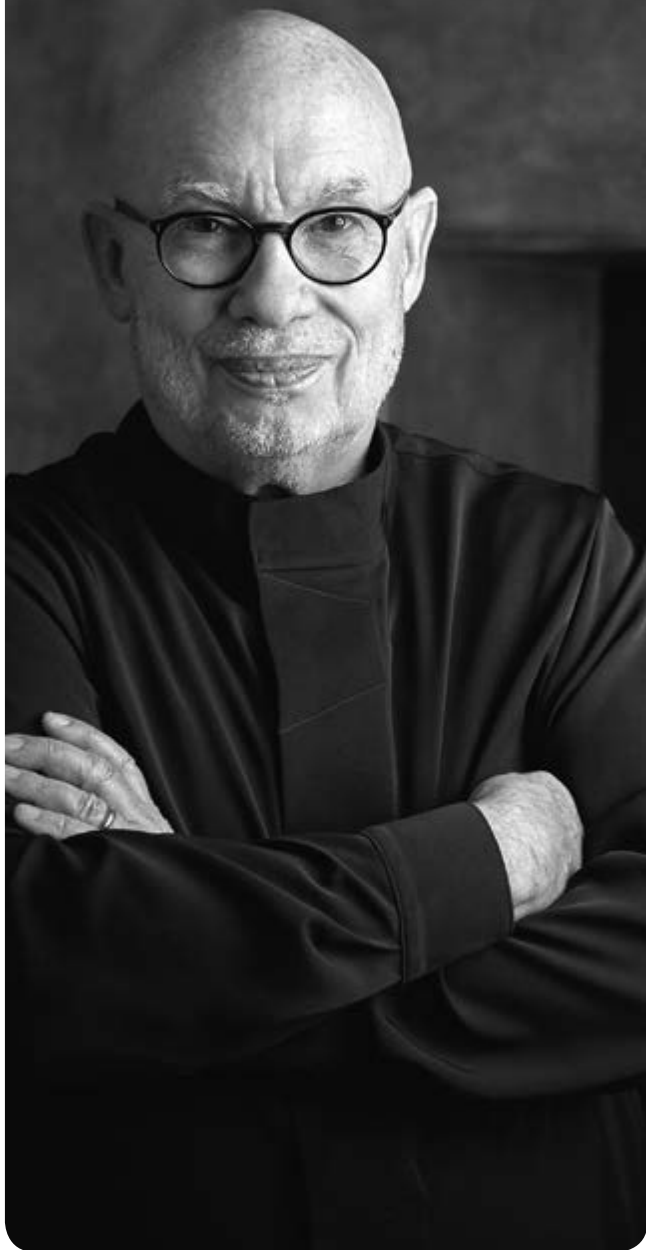
Kořeny brněnské filharmonie sahají do sedmdesátých let 19. století, kdy v Brně mladý Leoš Janáček usiloval o vznik českého symfonického orchestru. Dílo slavného skladatele 20. století je ostatně nejvýznamnější programovou položkou tělesa, které je považováno dodnes za jeho autentického interpreta.

Dnešní **Filharmonie Brno** vznikla v roce 1956 sloučením rozhlasového a krajského orchestru a od té doby patří svou velikostí i významem k české orchestrální špičce. Je pravidelným hostem světových i českých festivalů, kde často spojuje umělecké síly s vynikajícím Českým filharmonickým sborem Brno. Orchester pravidelně natáčí pro Český rozhlas a Českou televizi. Kromě realizace nahrávek pro řadu společností (Supraphon, Sony Music, IMG Records, BMG, Channel 4) zakládá Filharmonie Brno v roce 2020 svůj vlastní nahrávací label.

Dějiny orchestru prošla řada českých a světových dirigentských osobností jako Břetislav Bakala, František Jílek, Petr Altrichter, Jiří Bělohávek, Sir Charles Mackerras, Jakub Hrůša nebo Tomáš Netopil. Od sezony 2018/2019 je šéfdirigentem a uměleckým ředitelem Denis Russell Davies.

Od roku 2000 pořádá filharmonie letní open air festival na brněnském hradě Špilberk, v roce 2012 se stala pořadatelkou renomovaných festivalů Moravský podzim, Velikonoční festival duchovní hudby a Expozice nové hudby. Zastiňuje mezinárodně proslulý dětský sbor Kantiléna, od roku 2010 se podílí na festivalu mladých hudebníků Mozartovy děti, v roce 2014 zakládá svou Orchestrální akademii.

Filharmonie Brno je dnes nejen silným hráčem na poli symfonické hudby doma i v zahraničí, ale i předním organizátorem hudební sezony druhého českého města, aktivním festivalovým pořadatelem a kreativním lídrem orchestrální dramaturgie. Působí v neorenesančním Besedním domě, „brněnském Musikverein“ z dílny Theophila von Hansena z roku 1873, a těší se na nový moderní koncertní sál, který navrhuje tým architektů Tomasz Koniora a Petra Hrůši a akustika Yasuhisa Toyoty.

Dennis Russell Davies (1944) se narodil ve městě Toledo v Ohiu a vystudoval proslulou newyorskou Juilliard School. Soustavně dirigovat začal jako hudební ředitel komorního orchestru v Saint Paulu v Minnesotě (1972–1980), v letech 1977–2002 byl také šéfdirigentem newyorského Orchestru amerických skladatelů a v letech 1991 až 1996 hudebním ředitelem Brooklynské filharmonie. Od roku 1980 trvale žije v Evropě, a to nejprve v Německu jako hudební ředitel Stuttgartské státní opery (1980–1987), šéfdirigent orchestru Beethovenhalle v Bonnu, hudební ředitel Bonnské opery a Beethovenova festivalu (1987 až 1995). Se Stuttgartským komorním orchestrem napsal jako jeho šéf (1995–2006) na CD komplet 107 Haydnových symfonií.

Během následujícího trvalého pobytu v Rakousku byl (od roku 1997) profesorem dirigování na salcburském Mozarteu a šéfdirigentem Symfonického orchestru Vídeňského rozhlasu, roku 2002 se stal (na patnáct let) šéfdirigentem Brucknerova orchestru a ředitelem opery Zemského divadla v Linci; tam mu byl také v roce 2014 udělen titul Generálního hudebního ředitele. V letech 2009–2016 měl též úvazek šéfdirigenta symfonického orchestru v Basileji.

Mezinárodní kritika označuje Daviese za odvážného interpreta klasického (!) repertoáru, jež nezanedbává při svém poučeném zájmu o novou a nejnovější tvorbu, živějším trvalou spoluprací a osobními vztahy s význačnými soudobými tvůrci; mezi ně patří (nebo patříli) Luciano Berio, William Bolcom, John Cage, Philip Glass, Heinz Winbeck, Aaron Copland, Lou Harrison, Laurie Anderson, Arvo Pärt, Hans Werner Henze, Kurt Schwertsik, Thomas Larcher, Balduin Sulzer a Manfred Trojahn.

Jako dirigent nebo klavírista (nebo obojí současně) vydal Davies víc než 80 hojně oceňovaných snímků: kompletní symfonie Brucknerovy, Haydnovy, Honeggerovy a Glassovy, se svou ženou, klavíristkou Maki Namekawou, natočil mj. Beethovenova *Fidelia* a Mozartovu *Kouzelnou flétnu* v Zemlinského aranžmá pro čtyřruční klavír nebo Šostakovičovu *Čtvrtou symfonii* ve skladatelově úpravě pro dva klavíry. V roce 2009 byl Dennis Russell Davies zvolen za člena Americké akademie umění a věd, v roce 2014 jej francouzské ministerstvo kultury jmenovalo komandérem Řádu umění a literatury a v roce 2017 obdržel od rakouské vlády Rakouský čestný kříž za vědu a umění I. stupně. Od sezony 2018/2019 stojí v čele Filharmonie Brno jako její šéfdirigent a umělecký ředitel. Od podzimu 2020 je i šéfdirigentem rozhlasového orchestru MDR v Lipsku a hostujícím profesorem na Janáčkově akademii múzických umění v Brně.

Více na www.dennisrusselldavies.com

Summary

Ellington, Ježek and Bernstein: three kings of music that knows no constraints

Exactly 80 years have passed since the death of the Czech composer Jaroslav Ježek, who died in New York on New Year's Day 1942. He was thus unable to experience the concert at Carnegie Hall in which Duke Ellington performed his magnificent composition *Black, Brown and Beige* the following year. Ježek was also unable to attend Leonard Bernstein's fantastic, sensational debut as conductor of the New York Philharmonic Orchestra in 1943, which made the front page of the New York Times. How narrowly these three musicians missed each other, each of them pushing the musical universe in his own way – although in Ježek's case it was a movement in the small universe of Czech popular music.

“What we could not say openly we expressed in music, and what we know as jazz is something more than just dance music,” noted **Duke Ellington** (1899–1974). He was one of the key figures of jazz in the interwar period, but above all, one of the essential creators of American music. Ellington founded his first band in 1917, but only achieved his groundbreaking success in the latter part of the 1920s. That was when he made his first successful records, started to collaborate with the manager Irving Mills, and from 1927 regularly performed at the Cotton Club. In Ellington's oeuvre and career, the emancipation of jazz as a fully-fledged genre goes hand in hand with the emancipation of Black Americans. The symphonic paean ***Les Trois Rois Noirs*** (Three Black Kings) is Ellington's final large-scale composition – after his death in 1974, it was completed by his son Mercer and arranged by Luther Henderson. The former presented the work in a world premiere in 1976, which included a ballet performance by the choreographer Alvin Ailey. The first of the three Black Kings is Balthazar from the story of the nativity of Christ; the second the Old Testament King Solomon. The work culminates in a celebration of the Baptist minister and activist Martin Luther King, to whom the jazz-symphonic gospel of the third movement is dedicated.

In between the two pieces of narrative music in this programme, **Jaroslav Ježek** (1906–1942) appears as a composer of abstract music: the ***Piano Concerto*** presents Ježek as a fresh graduate from the Prague Conservatory. The world premiere was given in 1927 by the Czech Philharmonic, with Ježek's friend and, later, biographer, Václav Holzknecht playing the piano part. Today's audiences do not need it to be explained that the composer was well acquainted with works by Igor Stravinsky and Darius Milhaud, that he felt close to Erik Satie's objectivity and was well versed in jazz recordings. All of this is evident on first listening. The three movements of the *Piano Concerto* are stylised foxtrot, tango and Charleston. Ježek's propensity to fashionable dances is redolent of the Paris group Les Six, but also of Bedřich Smetana. With its refined balance of elegance and irony, the *Piano*

Concerto is close to its French models, but the Smetanian proclivity to light sentiment and luscious melodies is equally undeniable. Indeed, Ježek later described how his music was embedded in his homeland.

When considering 20th-century music, **Leonard Bernstein** (1918 to 1990) is one of the figures who cannot be ignored, as well as one impossible not to love. In addition to his gift of musicality and communication skills, he also had the charisma of Belmondo and the ability to wrap the world around his little finger. The magnetism of his charisma bent reality; yet he also always strived to include absolutely everything, from symphonies to operas to popular music, into his compositional scope. Bernstein started to compose his **Symphony No. 2 “The Age of Anxiety”**, in 1948, after W. H. Auden's poem of the same name. It was commissioned by the conductor Serge Koussevitzky, who premiered the work with the Boston Symphony Orchestra in 1949. The composer later returned to the second of his three symphonies, and revised it in 1965. On top of Auden's work, Bernstein created a distinctive musical layer, the formal plan of which corresponds to the poem, ignoring the traditional four-movement symphony scheme. The *Age of Anxiety* consists of two parts, each comprising three sections, each named after Auden. The music is an urgent, subjective testimony; the composer refers to compositional styles of the past, from impressionism to twelve-tone music and to musicals. In the conclusion, the poet and the composer suddenly turn to God, although they do not name Him explicitly and do not understand Him in terms of a specific religion. They both do know, however, that “His Truth makes our theories historical sins.”

Boris Klepal, translated by Štěpán Kaňa

Resümee

Ellington, Ježek und Bernstein: Drei Könige grenzenloser Musik

Genau 80 Jahre sind seit dem Tod des tschechischen Komponisten Jaroslav Ježek vergangen, der am Neujahrstag 1942 in New York verstarb. So konnte er das Konzert in der Carnegie Hall nicht mehr erleben, in dem Duke Ellington im Jahr darauf seine großartige Komposition *Black, Brown and Beige* aufführte. Auch Leonard Bernsteins fantastischem, Aufsehen erregendem Debüt als Dirigent des New York Philharmonic Orchestras im Jahr 1943, das es bis auf die Titelseite der New York Times schaffte, konnte Ježek nicht mehr beiwohnen. Wie knapp haben sich diese drei Musiker verpasst, von denen ein jeder auf seine eigene Weise das musikalische Universum ansah – obwohl es sich bei Ježek um eine Bewegung in dem kleinen Kosmos der tschechischen populären Musik handelte.

„Was wir nicht offen sagen konnten, haben wir in der Musik ausgedrückt, und was wir als Jazz kennen, ist mehr als nur Tanzmusik“, bemerkte einst **Duke Ellington** (1899–1974). Er war eine der Schlüsselfiguren des Jazz der Zwischenkriegszeit, aber vor allem war er einer der wichtigsten Komponisten amerikanischer Musik. Ellington gründete 1917 seine erste Band, doch sein bahnbrechender Erfolg stellte sich erst in der zweiten Hälfte der 1920er Jahre ein. Damals spielte er seine ersten erfolgreichen Aufnahmen ein, begann die Zusammenarbeit mit dem Manager Irving Mills und trat ab 1927 regelmäßig im Cotton Club auf. In Ellingtons Werk und Karriere verbanden sich immer wieder die Emanzipation der Jazzmusik als vollwertiges Genre und die Emanzipation der schwarzen Amerikaner. Die symphonische Hymne **Les Trois Rois Noirs** (Die drei schwarzen Könige) ist Ellingtons letzte große Komposition, an der er arbeitete. Nach seinem Tod 1974 wurde sie für ihn von seinem Sohn und dem Arrangeur Luther Henderson vollendet. Mercer Ellington veranlasste 1976 die Uraufführung, zu der auch eine Ballettaufführung des Choreografen Alvin Ailey gehörte. Der erste der drei schwarzen Könige ist Balthasar aus der Geschichte von der Geburt Christi, der zweite ist Salomo aus dem Alten Testament. Die Komposition gipfelt in der Verherrlichung des Geistlichen und Bürgerrechtlers Martin Luther King, dem das jazz-symphonische Gospel in dem dritten Satz gewidmet ist.

Jaroslav Ježek (1906–1942) befindet sich in dem Konzertprogramm als reiner Musiker zwischen zwei Erzählern. Das *Klavierkonzert* präsentiert ihn als frischen Absolventen des Prager Konservatoriums. Die Tschechische Philharmonie spielte 1927 die Uraufführung mit Ježeks Freund und späterem Biographen Václav Holzknecht am Klavier. Dass der Komponist dieser Musik die Werke von Igor Strawinsky oder Darius Milhaud gut kannte, muss dem heutigen Hörer nicht erklärt werden. Ebenso wenig, dass er mit der Sachlichkeit von Erik Satie, aber auch mit Jazzaufnahmen bestens vertraut war. All dies wird beim ersten Hören klar. Die drei Sätze des **Klavierkonzerts**

repräsentieren stilisiert einen Foxtrott, einen Tango und einen Charleston. Ježeks Neigung, modische Tänze zu bearbeiten, erinnert an Les Six de Paris, aber auch an Bedřich Smetana. Das *Klavierkonzert* steht dank einer raffiniert ausgewogenen Mischung aus Eleganz und Ironie seinen französischen Vorbildern nahe. Allerdings kann es auch die für Smetana typische Neigung zum leichten Sentiment und zu verführerischen Melodien nicht verleugnen. Schließlich sagte Ježek später selbst, dass seine Musik in der Heimat gepflanzt worden sei.

Leonard Bernstein (1918–1990) gehört zu jenen Persönlichkeiten, die bei der Betrachtung der Musik des 20. Jahrhunderts nicht fehlen dürfen. Zugleich war es unmöglich, ihn nicht zu lieben: neben allen seinen musikalischen und kommunikativen Gaben hatte er eine Ausstrahlung wie Belmondo, und er wusste die ganze Welt um den Finger zu wickeln. Er war charismatisch, und die Realität unterwarf sich seiner Aura. Gleichzeitig bemühte Bernstein sich ständig darum, in sein Repertoire alles von Symphonien und Opern bis hin zu populärer Musik aufzunehmen. Bernstein begann 1948 mit der Komposition seiner **Symphonie Nr. 2 „The Age of Anxiety“**, basierend auf der gleichnamigen Dichtung von W. H. Auden. Die Komposition wurde vom Dirigenten Serge Koussevitzky in Auftrag gegeben, der sie 1949 auch erstmals mit dem Boston Symphony Orchestra aufführte. Der Komponist kehrte später zu der mittleren seiner drei Symphonien zurück und überarbeitete sie 1965. Bernstein schuf über Audens Werk eine eigenständige musikalische Schicht, deren formale Gestaltung der Vorlage entspricht – unter Vernachlässigung der traditionellen symphonischen Einteilung in vier Sätze. *The Age of Anxiety* besteht aus zwei Teilen. Jeder Teil enthält drei Abschnitte, deren Titel sich an Auden orientieren. Die Musik trifft eine eindringliche subjektive Aussage, der Komponist bezieht sich auf Kompositionsstile der Vergangenheit vom Impressionismus über die Dodekaphonie bis hin zum Musical. Am Ende des Werkes wenden sich der Dichter und Bernstein plötzlich an Gott, obwohl sie ihn nicht direkt nennen und ihn nicht im Sinne einer bestimmten Religion verstehen. Aber beide sind sich im Klaren darüber, dass „seine Wahrheit unsere Theorien zu historischen Sünden macht“.

Boris Klepal, übersetzt von Iva Kratochvílová

Zveme vás na

Beethoven & Schumann, 3. ab. koncert Filharmonie doma v Besedním domě 13. a 14. 1. 2022 v 19:00: **Beethoven** Egmont, předehra, **Beethoven** Houslový koncert D dur, **Schumann** Symfonie č. 3 Es dur „Rýnská“; Jan Špaček – housle, Filharmonie Brno, dirigent Michel Tabachnik

Omer Klein Trio: Personal Belongings, 3. ab. koncert cyklu Jazz & World Music v Besedním domě 18. 1. 2022 v 19:00: Omer Klein – klavír, Amir Bresler – bicí, Haggai Cohen-Milo – kontrabas

Hommage à Beethoven, 2. ab. koncert Filharmonie v Janáčkově divadle 21. a 22. 1. 2022 v 19:00: **Liszt** Les préludes, **Hindemith** Houslový koncert, **Franck** Symfonie d moll; Arabella Steinbacher – housle, Filharmonie Brno, dirigent Tomáš Netopil

Happy birthday, Philip!, 4. ab. koncert Komorně v Besedním domě 30. 1. 2022 v 19:00: **Glass** Šest etud, Klavírní sonáta, Čtyři věty pro dva klavíry; Maki Namekawa, Dennis Russell Davies – klavír

Dvořák & Brahms I, 2 ab. koncert Filharmonie v Janáčkově divadle II 10. a 11. 2. 2022 v 19:00: **Dvořák** Symfonie č. 2 B dur, **Brahms** Klavírní koncert č. 1. d moll; Elisabeth Leonskaja – klavír, Filharmonie Brno, dirigent Dennis Russell Davies

26. reprezentační ples Filharmonie Brno se uskuteční v sobotu 12. 2. 2022 od 19:00 hodin v prostorách Besedního domu. K tanci a poslechu hrají Filharmonie Brno pod taktovkou Dennise Russella Daviese, Salonní orchestr Brno, Jazz Archív a Címbal Classic.

Pořádá ZO Unie orchestrálních hudebníků ve spolupráci s vedením Filharmonie Brno. Vstupenky ve filharmonickém předprodeji na Besední ulici.

Prodej vstupenek

- on-line: www.filharmonie-brno.cz
- v předprodeji Filharmonie Brno, Besední, 602 00 Brno
☎ +420 539 092 811, e-mail: predprodej@filharmonie-brno.cz
PO–PÁ 12:00–18:00 h
- v předprodeji Domu pánů z Lipé, nám. Svobody 17, 602 00 Brno
Otevírací dobu sledujte na www.dpl.cz.
- ½ hodiny před koncertem v místě jeho konání

Rezervace vstupenek

- on-line: www.filharmonie-brno.cz
- e-mail: predprodej@filharmonie-brno.cz
- ☎ +420 539 092 811

Prosíme posluchače, aby zaujali svá místa včas, vypnuli mobilní telefon a během koncertu nefotografovali. Po jeho začátku není vstup do sálu umožněn. Změna programu a účinkujících vyhrazena.

Za podporu a spolupráci děkujeme

Vydala Filharmonie Brno v roce 2021 nákladem 350 výtisků

texty Boris Klepal

překlad Štěpán Kaňa, Iva Kratochvílová

motiv na obálce je inspirovaný stropní malbou ze zasedacího domu, která představuje páva s květinami

foto archiv Filharmonie Brno, není-li uvedeno jinak

produkce Printeco s.r.o.

redakční uzávěrka 17112|2021

Nakladatelem skladby Jaroslava Ježka je Schott Music GmbH.

Nakladatelem skladby Leonarda Bernsteina je Boosey and Hawkes Music Publishers Ltd.

Nakladatelé skladby Duka Ellingtona jsou G. Schirmer Inc. a Associated Music Publishers, držitelé autorských práv.

Filharmonie Brno, příspěvková organizace
Komenského náměstí 534/8, 602 00 Brno, ☎ +420 539 092 801
www.filharmonie-brno.cz, www.salprobrno.cz

B | R | N | O |

jihomoravský kraj

Statutární město Brno finančně podporuje Filharmonii Brno.
Vybrané koncerty se konají za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky a Jihomoravského kraje.

www.filharmonie-brno.cz
www.salprobrno.cz

